

Засць О. О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
Заступник Голови Правління АТ «Таскомбанк»,
м. Київ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ПІД ЧАС ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗИ

В умовах повоєнного відновлення аграрний сектор України еволюціонує з суто локомотива економіки у стратегічний детермінант глобальної стабільності. Для України він є базисом макроекономічної стійкості, тоді як у глобальному вимірі відновлення вітчизняного агровиробництва є критичним для запобігання гуманітарним кризам. Дана проблематика прямо корелює з реалізацією Цілей сталого розвитку ООН до 2030 р., зокрема Цілі 2 «Подолання голоду» та Цілі 12 «Відповідальне споживання та виробництво» [1]. Повоєнні виклики – від демінування земель до розриву логістичних ланцюгів – потребують розробки інноваційних моделей фінансового забезпечення. Вказане дасть змогу як відновити виробничий потенціал, так і побудувати всеохопну агропродовольчу систему, що є підґрунтям національної та міжнародної продовольчої безпеки

Структура фінансового забезпечення аграрного сектора в умовах воєнного стану зазнала суттєвої трансформації, перейшовши від моделі внутрішнього самофінансування до моделі екзогенної підтримки. До повномасштабного вторгнення аграрні підприємства демонстрували високу автономність, забезпечуючи до 75% інвестиційних потреб за рахунок власного капіталу [2]. Утім поточна ситуація свідчить про критичне «вимиванням» обігових коштів. Це зумовлено не лише прямими збитками від руйнування активів, а й глибоким дисконтуванням внутрішніх цін на агропродукцію з огляду на логістичні колапси, що де-факто позбавило аграріїв очікуваного рівня рентабельності.

Розглядаючи інструментарій кредитування, констатуємо його повну залежність від державних регуляторних механізмів. По-суті, програма «Доступні кредити 5-7-9%» виступила вагомим стабілізаційним важелем, запобігши масовому банкрутству дрібних та середніх товаровиробників [3]. Виняткового значення набуває впровадження механізму державних портфельних гарантій, що дасть змогу частково мінімізувати проблему нестачі ліквідної застави. Водночас банки бояться видавати кредити на територіях, які були в окупації або знаходяться близько до фронту.

Вважаємо, що вагомим чинником стійкості є інтенсифікація грантової підтримки та міжнародної технічної допомоги. Переорієнтація державних ресурсів на мотивацію розвитку переробної галузі (через програму «єРобота») свідчить про стратегічний зсув від сировинної орієнтації до моделі створення високої доданої вартості [4]. Зазначене є вкрай важливим для формування фінансової основи повоєнної відбудови, так як експорт готової продукції менше залежить від обсягів логістичних перевезень порівняно з сировиною.

Узагальнюючи зазначене вище, вважаємо доцільним виокремити чинники які стримують відновлення: а) деформація заставної бази: значна частка майна втратила свою оціночну вартість з огляду на ризики фізичного знищення, що блокує доступ до класичних банківських продуктів; б) інфляційний тиск на витратну частину: стрімке зростання вартості імпорту (ЗЗР, насіння, паливо) за умов нестабільності валютного курсу веде до постійного нарощування обсягів зовнішнього фінансування саме для підтримки операційного циклу; в) ризик «боргового навантаження»: накопичення пролонгованої заборгованості створює небезпеку довгострокової неплатоспроможності сектору [2].

Отже, нині стан фінансового забезпечення аграрної сфери визначається високим ступенем волатильності та критичною залежністю від зовнішніх інституційних стимулів. Моделювання соціально-економічного розвитку в контексті продовольчої безпеки повинно ґрунтуватися на інтеграції інноваційних фінансових інструментів, зокрема страхування воєнних ризиків та аграрні розписки у загальну стратегію повоєнної модернізації економіки.

Моделювання фінансової стійкості аграрного сектора в умовах повоєнного відновлення, на наш погляд, не може обмежуватися тільки статичним аналізом поточних показників. Цей процес має базуватися на концепції динамічної адаптивності, де модель стає інструментом пошуку балансу між наслідками війни та ендогенними ресурсами підприємств. Наша позиція полягає в тому, що стійкість є похідною від ефективності механізмів фінансового забезпечення, які пропонуємо інтегрувати в модель через систему ключових факторів. По-перше, ідеться про доступність пільгового та інвестиційного капіталу. При моделюванні соціально-економічного розвитку цей фактор варто розглядати як фінансовий запобіжник. Розрахунки дають змогу зрозуміти, скільки грошей від держави потрібно фермерам, щоб не збанкрутувати, коли вони не можуть вільно продавати врожай за кордон. По-друге, інституціоналізація страхування воєнних ризиків. Цей чинник є граничною змінною, бо він трансформує невизначеність у прогнозовані витрати. Включення вартості страхування у модель дає змогу виважено оцінити інвестиційний ліміт відновлення галузі. По-третє, логістично-маркетингова трансформація. Фінансова витривалість підприємства корелює зі здатністю моделювати альтернативні шляхи капіталізації продукції. Це дозволяє зменшити ризики «заморожування» обігових коштів у нерезалізованих запасах.

По-суті, хоча процес моделювання передбачає проведення складних математичних розрахунків, у межах цього етапу дослідження ми акцентуємо увагу на розробці теоретико-методологічної основи. Річ у тім, що без чітко вибудованої логічної схеми взаємозв'язків між фінансовими інструментами та показниками стійкості, емпіричні обчислення матимуть фрагментарний характер.

Запропонований нами підхід до ідентифікації факторів стійкості формує надійне підґрунтя для подальшого застосування кореляційно-регресійного аналізу. Зазначене допоможе у майбутньому не тільки описати стан сектору, а надати кількісну оцінку прогнозним сценаріям забезпечення продовольчої безпеки України в контексті її повоєнного відновлення.

Прогноз траєкторії розвитку агросектору має ґрунтуватися на багатоваріантному підході, де ключовими детермінантами є обсяги інвестицій та

успіх державної підтримки. Зважаючи на окреслене, виокремимо три сценарії відновлення: а) інерційний сценарій. Передбачає обмежене фінансування та збереження сировинної моделі експорту. Це дасть змогу тільки мінімально підтримувати продовольчу безпеку без реального економічного зростання; б) базовий сценарій. Базується на стабільному пільговому кредитуванні та частковому страхуванні ризиків. Припускаємо, що це забезпечить відновлення до довоєнних рівнів, утім не розв'яже проблему технологічного оновлення; в) трансформаційний сценарій (оптимістичний).

Авторська позиція полягає в тому, що поєднання іноземних інвестицій та підтримки глибокої переробки допоможе Україні перетворитися на глобальний «фуд-хаб». Моделювання такого варіанту показує найвищий рівень фінансової стійкості галузі. Вибір сценарію залежить від якості стратегічного планування нині. Пріоритетом має стати мотивація інвестицій у додану вартість для забезпечення стабільності національної системи продовольчої безпеки.

Резюмуючи зазначене, забезпечення стійкості аграрного сектора в системі продовольчої безпеки потребує переходу від екстрених заходів підтримки до системного вдосконалення фінансових механізмів. У зв'язку з цим пропонується наступне:

Модернізація кредитних інструментів: програма «5-7-9%» має бути трансформована у довгостроковий механізм підтримки інвестицій саме у переробну галузь, що дасть змогу підвищити фінансову автономність аграріїв.

Впровадження національної системи страхування воєнних ризиків. Лише за умови створення прозорого ринку страхових гарантій за участю міжнародних фінансових інституцій, реалізація оптимістичного сценарію відновлення буде можливою.

Мотивація інвестицій у додану вартість. Фінансове забезпечення має бути таргетованим – пріоритет у фінансуванні повинні отримувати проекти, що сприяють модифікації аграрної структури з сировинної в індустріально-продуктову.

Використання прогнозного моделювання. Державні стратегії продовольчої безпеки мають спиратися на регулярні кореляційно-регресійні розрахунки, які допоможуть миттєво корегувати обсяги фінансової підтримки залежно від зміни макроекономічних чинників.

Запропонований підхід до вдосконалення фінансових механізмів дозволить не лише відновити втрачений потенціал аграрного сектора, а й сформувати нову, стійку до зовнішніх шоків систему продовольчої безпеки України.

Список використаних джерел

1. Президент України. (2019, 30 вересня). Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ № 722/2019). Верховна Рада України. rada.gov.ua
2. World Bank. (2023). Ukraine – Rapid damage and needs assessment (RDNA2): February 2022 – February 2023. worldbank.org
3. Кабінет Міністрів України. (2020, 24 січня). Про надання фінансової державної підтримки (Постанова № 28). Верховна Рада України. rada.gov.ua

4. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2023). The state of food security and nutrition in the world 2023: Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural-urban continuum. FAO. doi.org

Крайній В. О.,
кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри економічної кібернетики, комп'ютерних
наук та інформаційних технологій
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв

ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Аграрна галузь є стратегічно важливим сектором економіки, який забезпечує продовольчу безпеку держави, формує експортний потенціал та впливає на соціально-економічний розвиток територій. В умовах глобалізації, кліматичних змін, воєнних ризиків і нестабільності ринків особливого значення набуває забезпечення економічної безпеки аграрного сектору [1; 2; 3]. Одним із ключових інструментів її оцінювання є формування системи індикаторів для подальшого моделювання.

Метою дослідження є обґрунтування та формування системи індикаторів моделювання економічної безпеки аграрної галузі.

Основними завданнями дослідження є:

1. визначити сутність економічної безпеки аграрного сектору;
2. систематизувати підходи до формування індикаторів;
3. розробити структуру системи показників для моделювання;
4. обґрунтувати критерії відбору індикаторів.

Основний зміст. Економічна безпека аграрної галузі розглядається як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та розвиток галузі. Для її оцінки доцільно використовувати комплексну систему індикаторів, яка відображає різні аспекти діяльності.

Система індикаторів економічної безпеки – це впорядкована сукупність кількісних і якісних показників, які відображають стан, динаміку та стійкість розвитку аграрної галузі. Вона використовується для: оцінки поточного рівня безпеки; виявлення ризиків і загроз; прогнозування розвитку галузі; обґрунтування управлінських рішень.

Якісно сформована система індикаторів дозволяє перейти від фрагментарного аналізу до комплексного моделювання [4; 5].

Запропоновано групування індикаторів за такими блоками [6]:

Виробничі індикатори:

- обсяги виробництва сільськогосподарської продукції;
- рівень урожайності;
- ефективність використання ресурсів.

Фінансово-економічні індикатори: